

1. Toonladders

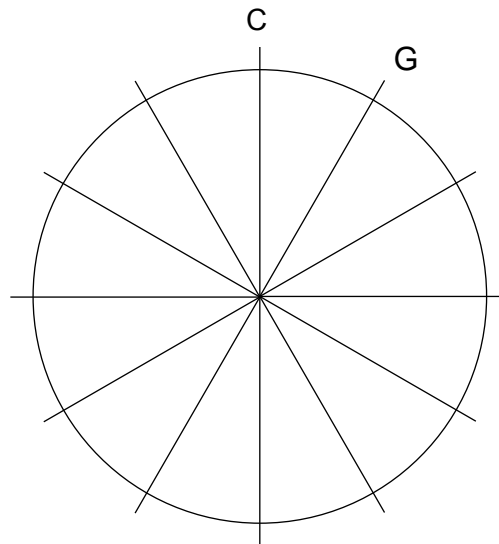
1. Ga vanaf de C steeds een reine kwint omhoog. Noteer steeds onder noot hoeveel kruisen de bijbehorende toonladder heeft.

C						
0#						

2. Ga vanaf de C steeds een reine kwint omlaag. Noteer steeds onder noot hoeveel mollen de bijbehorende toonladder heeft.

0♭						

3. Welke 2 toonsoorten zijn enharmonisch verwisselbaar?
4. Waarom zetten we bovenstaande tabellen liever in een cirkel (kwintencirkel)? Vul de cirkel in.

6. Wat is de volgorde van de kruisen ook al weer?
7. Wat is de volgorde van de mollen ook al weer?
8. Wat zijn de toonsafstanden van een majeureladder?
9. En de afstanden van een melodische ladder?

10. Noteer eerst de namen van de chromatische stijgende toonladder van C en schrijf daarna de noten op.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

11. Noteer eerst de namen van de chromatische dalende toonladder van C en schrijf daarna de noten op.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

12. Noteer eerst de namen van de chromatische stijgende toonladder van Bes en schrijf daarna de noten op.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

13. Noteer eerst de namen van de chromatische dalende toonladder van D en schrijf daarna de noten op.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

14. Welke 3 soorten mineur toonladders hebben we?

15. Welke toonladder is dalend anders dan stijgend? Benoem het verschil.

16. Noteer hieronder de juiste voortekens bij je eigen sleutel:

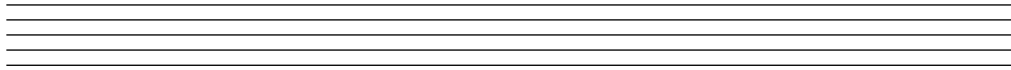
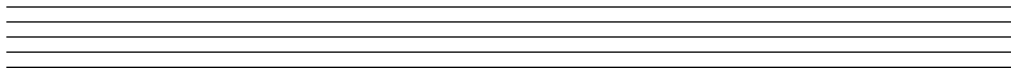

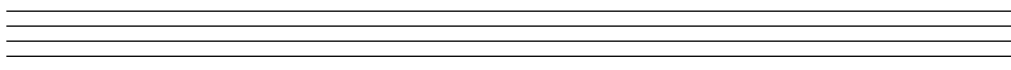
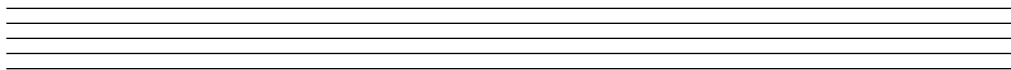
C-groot		F groot		E-groot		B-groot	
c-klein		f-klein		f-klein		b-klein	

17. Wat is het verschil tussen een harmonische en een zigeunertonladder?

18. Noteer hieronder de harmonische toonladder van e-klein en maak daar dan een zigeunertonladder van:

19. Noteer hieronder de toonladder van b-zigeuner:

2. Intervallen

1. Noem alle intervallen en hun andere vormen van verminderd naar overmatig:

Priem					Sext		
					verminderd		
rein							
	groot						
		overmatig					

2. Noem het complement van de volgende intervallen:

rein	↔	
groot		
klein		
overmatig		
verminderd		

3. Welk complementair interval behoort bij de:

- grote terts (g3) - -----
- reine kwart (r4) - -----
- kleine sext (k6) - -----
- verminderde kwint (v5) - -----
- grote septime (g7) - -----
- kleine secunde (k2)- -----
- verminderd octaaf (v8) - -----
- overmatige kwart (o5) - -----
- kleine terts (k3) - -----
- overmatige prime (o1) - -----

4. Welk interval is gelijk aan zijn complement?

5. Welke 3 vormen van consonantie zijn er?

6. Zet achter de intervallen wat voor soort consonant het is:

1		Volkomen
2		
3		
4	kwart	
5		
6		
7		
8		

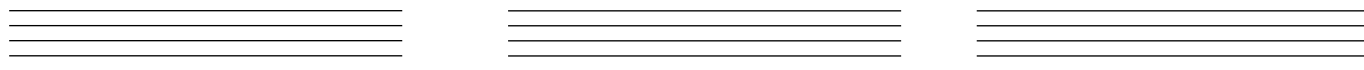
7. Wat is een Tritonus?

8. Wat is het verschil tussen een harmonisch en een melodisch interval?

3. Drieklanken

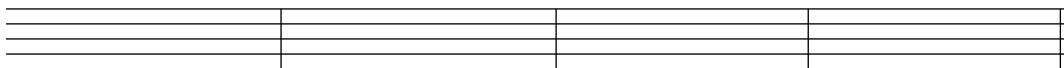
1. Noteer op de 3 notenbalken de juist uitgeschreven drieklank van d-klein (vergeet de sleutel en de vaste voortekens niet):

Kort gebroken - lang gebroken - akkoord

2. Wat is het verschil tussen de lang en kort gebroken drieklanken?

3. Noteer hieronder de verschillende versies van de drieklank op C:

naam:

4. Noem de tertsen waarmee de verschillende drieklanken worden opgebouwd:

naam:

5. Benoem de akkoorden op de noten van de toonladder van C:

C - E - G

D - F - A

E - G - B

F - A - C

G - B - D

A - C - E

B - D - F

4. Maatsoorten & 5. Antimetrische figuren

1. Wanneer is een maatsoort enkelvoudig?
2. Wanneer is een maatsoort samengesteld?
3. Wanneer is een maatsoort onregelmatig samengesteld?
4. Schrijf de tellen uit bij de volgende maatsoorten en geef met streepjes en boogjes de hoofd- en nevenaccenten aan (let op! Soms zijn meer mogelijkheden):

4

4

5

8

12

8

7

4

8

8

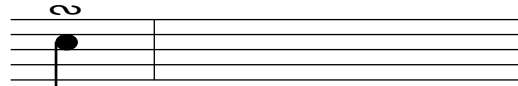
5. Waar staat de letter C voor een vierkwartsmaat eigenlijk voor?
6. Welke antimetrische figuren ken je?
7. Welke is meestal vertragend?
8. Waarom zijn de onderstaande sextolen verschillend genoteerd?

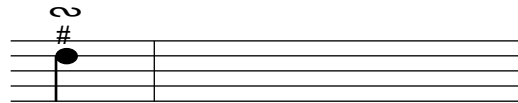
6. Versieringen

1. Waarom gebruikten componisten vaak versieringstekens?
2. Waarom werden er na 1800 steeds meer versieringen uitgeschreven?
3. Wat is een 'voorslag'?
4. Wat is een 'naslag'?
5. Wat is een belangrijk verschil in versieringen van voor 1800 en na 1800?

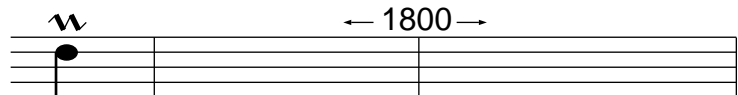
6. Schrijf de volgende versiering uit:

7. Schrijf de volgende versiering uit:

8. Schrijf de volgende versiering uit:

Versieringen, gebruikt door J. S. Bach (volgens zijn zoon)

(1) Trillo.
 (2) mordant.
 (3) trillo und mordant.
 (4) cadence.
 (5) doppelt-cadence.
 (6) idem.
 (7) doppelt-cadence und mordant.
 (8) idem.
 (9) accent steigend.
 (10) accent fallend.
 (11) accent und mordant.
 (12) accent und trillo.
 (13) idem.

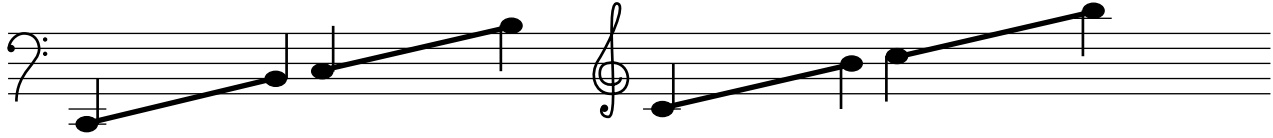

7. Orkestscholing

1. Waarom noemen we het ene instrument een houten en het andere een koperen blaasinstrument?
2. Noem een paar slaginstrument met! en een paar zonder! toonhoogte:
3. Wat zijn de belangrijkste grondtonen van de instrumenten? Neem bij elke grondtoon enkele bijbehorende instrumenten.
4. Welk instrument heeft de grondtoon Bes, maar speelt toch in C?
5. Als een trompet in C speelt, in welke toonsoort moet dan de altsax spelen om hetzelfde te klinken?
6. Als een dwarsfluit in C speelt, in welke toonsoort moet dan de hoorn spelen?
7. Als een klarinet in G speelt, in welke toonsoort moet dan de hobo spelen?

7. Octaafgebieden en afkortingen

1. Benoem de volgende octaafgebieden:

2. Wat betekenen de volgende afkortingen:

8va

8vb

gliss.

rit.

dim.

sim.

cresc

rall.

a 2

accel.

8. Muzikale vormen

Composities zijn (meestal) in een bepaalde vorm geschreven. Ze hebben een bepaalde opbouw. Elke tijd brengt nieuwe vormen voort, maar de oudere vormen verdwijnen niet. Hieronder noemen we de voornaamste vormen:

1. Sonate:

Een vorm die in de klassiek tijd werd ontwikkeld (Haydn, Mozart, Beethoven). Het betreft een 3- of 4-delige compositie voor 1 of meerdere instrumenten. Vooral voor de piano zijn veel sonates geschreven.

2. Fuga:

Een vorm die vooral in de Barok (Vooral Bach) werd gebruikt maar eigenlijk in zijn oervorm al in de Renaissance werd gebruikt, maar daar meestal 'fantasie' werd genoemd. Het is een meerstemmige compositie waarbij een thema ('dux' = leider) eenstemmig inzet, waarna het thema (dan 'comes' = metgezel) verderop in een andere (op de dominant) toonsoort inzet. Het thema wordt begeleidt door een vast tegenthema, het contrasubject. Het begindeel waarin de verschillende stemmen steeds met het thema inzetten noemen we de 'expositie'. Na de expositie volgen verschillende 'divertimenti' waarin de componist het thema op allerlei manieren probeert in te zetten (Verkorting, verlengen, stretto, omkering) .

3. Etude:

Een oefenstuk voor een bepaald instrument waarin een bepaalde speeltechnische moeilijkheid aan bod komt (piano-etudes van Czerny). Concert-etudes zijn moeilijk speelbare stukken waarbij ook de muzikale interpretatie van belang is.

4. Ouverture:

Een orchestraal openingsstuk voor een opera, operette of oratorium. In eerste instantie een soort korte 'fanfare' om het publiek te waarschuwen dat het concert begint, later werden er de mooiste melodiën alvast in 'aangekondigd'. Nog later werd de overture ook als zelfstandige compositie gecomponeerd.

5. Rondo (ook wel rondeaux):

Een muziekstuk waarbij een refrein wordt afgewisseld door coupletten. Anders gezegd, een bepaald muziekje (refrein) komt steeds terug maar wordt afgewisseld door andere muziekjes (coupletten). In dit geval is dus niet de tekst steeds anders, maar de muziek.

6. Opera:

Een toneelstuk waarbij (meestal) de tekst wordt gezongen. Een opera bestaat uit recitatieven (een soort praatzingen), aria's (vaak solo, maar soms ook door een klein ensemble (van 2 to 6 solisten) en de tutti's gezongen door een koor (dat meestal wel op het toneel staat, als soldaat of bediende, of menigte). De opera's eindigden in de begintijd van de opera (Barok) met een goed gevoel. Later werd de opera steeds dramatischer en gingen de hoofdrolspelers steeds vaker dood (Romantiek).

Oratorium:

Ook in het oratorium wordt een verhaal beschreven, maar in deze vorm wordt het verhaal niet gespeeld, maar alleen in muziek uitgebeeld. Ook hierin vinden we weer recitatieven, aria's en tutti's (koorwerken) terug. Vaak zijn de onderwerpen mythologisch (Grieks of Romeins) of bijbels.

Symfonie / concert:

Een compositie voor een orkest. Meestal 3- of 4-delig. Bij een symfonie zijn er wel kleine solo-gedeelten, maar in tegenstelling tot een concert (voor ....) zijn deze meer toevallig en niet voor een bepaald instrument.

Vroege Middeleeuwen 500 - 1200

Tijdgeest	Religie staat centraal in het denken van de mensen. God zorgt voor orde en dat moet zich weerspiegelen in de kunst.
Componisten	De componist is slechts een doorgeefluik en krijgt zijn inspiratie van God. Hildegard von Bingen is een van de weinige componisten wier naam bekend is.
Instrumenten	Houten of koperen blaasinstrumenten, blokfluiten en vedels (voorlopers van de viool) zijn de meestgebruikte instrumenten. De muziek in de kerk is alleen vocaal.
Structuren/technieken	Vrij in ritme. Later juist sterk ritmisch. Aan het eind van deze periode wordt boven een lang uitgerekt Gregoriaanse melodie nieuwe melodiën geplaatst.
Stijlkenmerken	Muziek is lang eenstemmig. In de kerk klinkt het Gregoriaans. Na het jaar 1000 begint voorzichtig rond Parijs de meerstemmige muziek te klinken. Vooral in parallelle kwinten en kwarten.

Late Middeleeuwen 1200 - 1400

Tijdgeest	Religie staat nog steeds centraal in het denken van de mensen. God zorgt voor orde en dat moet zich weerspiegelen in de kunst. Wetenschap en rationeel denken begint echter aan een voorzichtige opmars.
Componisten	Componisten gaan hun naam bij hun compositie plaatsen. Ze componeren niet alleen maar voor de kerk, maar ook voor dagelijks gebruik voor (vooral) de elite (adel en rijke burgers). Leoninus, Perotinus en Machaut zijn de bekendste namen.
Instrumenten	Houten of koperen blaasinstrumenten, blokfluiten en vedels (voorlopers van de viool) zijn de meestgebruikte instrumenten. De muziek in de kerk is vooral vocaal.
Structuren/technieken	Ingewikkelde ritmes. Elke stem kan zijn eigen maatsoort hebben. Het motetus is bv. zo'n vorm: elke stem zijn eigen tekst (of zelfs taal), zijn eigen melodie en eigen maatsoort. De eerste meerstemmige mis(delen) ontstaan.
Stijlkenmerken	De muziek is nu vooral meerstemmig (3 tot 4 stemmen). In de kerk nog steeds vocaal, maar daarbuiten steeds vaker met instrumentale ondersteuning.

Renaissance 1400 - 1600

Tijdgeest	Hoewel religie nog steeds een centrale rol speelt, wordt de beleving van het individu in kunst en leven steeds belangrijker. De elite spiegelt zich meer en meer aan de cultuur van de Grieken en de Romeinen. Wetenschap wordt steeds belangrijker voor het denken.
Componisten	Dufay, Ockeghem, Desprez, Lassus, Willaert, Gabrieli, Palestrina
Instrumenten	Houten of koperen blaasinstrumenten, blokfluiten en vedels (voorlopers van de viool) zijn de meestgebruikte instrumenten. Ook muziek in de kerk wordt steeds vaker begeleidt door instrumenten. De eerste composities speciaal voor instrumenten verschijnen.
Structuren/technieken	Er zijn nog weinig vaste vormen. Wel worden allerlei (ingewikkelde) canon-technieken toegepast, vooral in de kerkmuziek. De componist wilde zo zijn kunnen vertonen.
Stijlkenmerken	Meerstemmigheid wordt normaal. In de kerkmuziek verschijnen aan het eind van deze periode zelfs composities van 10 tot 40 stemmen (Lotti, Tallis). Muziek en tekst ondersteunen elkaar echter nog weinig.

Barok 1600 - 1750

Tijdgeest	Barok betekent grillig en uitbundig. De menselijke emotie komt nu steeds meer centraal te staan. Contrasten in de muziek worden steeds belangrijker. Opkomst van de opera en het orkest (nog geen vaste vorm)
Componisten	Monteverdi, Vivaldi, Purcell, Handel, Scarlatti en J.S. Bach
Instrumenten	Snelle ontwikkeling van vooral de strijkinstrumenten (Amati, Stradivarius, etc). Ook de speelstijl ontwikkelt zich snel. De eerste rondreizende componisten/virtuozen). De praktijk van de Basso Continuo, een voortdurende harmonische begeleiding van clavecimbel/orgel en cello, ontstaat.
Structuren/technieken	De praktijk van het 'concerto grosso' ontstaat. Een orkest (tutti) dat afwisselt met een of enkele solisten (concertino).
Stijlkenmerken	Brede waaier van bezetting, van solo tot orkest met koor. Een mix van harmonie en polyfonie. Melodiën worden uitgebreid versierd. Improvisatie is nog heel gewoon. Niet meer de kerktoonladders, maar majeur en mineur toonladders bepalen de tonaliteit. Er is, op enkele uitzonderingen na, altijd een begeleidende basondersteuning, de Basso Continuo . Italië is voor de meeste landen het muzikale voorbeeld, maar elk land interpreteert dat toch op zijn eigen manier.

Klassieke periode 1750 - 1815

Tijdgeest	Na het grillige, impulsieve van de Barok wordt nu, als reactie, helderheid en overzichtelijkheid de norm. De ratio, de redelijkheid, wordt de leidraad van het denken.
Componisten	Haydn, Mozart, Hummel, Beethoven
Instrumenten	De strijkers worden nu de kern van het orkest. Blazers worden 'versiering'. Er ontstaat een nieuw instrument, de 'pianoforte'. Dit instrument blijft zich ontwikkelen tot de huidige piano. Verder wordt de klarinet (doorontwikkeling van de chalumeau) een belangrijk orkestinstrument.
Structuren/technieken	De concertvorm van solist en orkest krijgt nu vaste vorm. Daarnaast ontstaat de symfonie (voor orkest) en de sonate (vooral voor piano) zich. Voor de amateur (liefhebber) worden heel veel strijkkwartetten (2 violen, altviool en cello) geschreven. Voor buiten (serenades) ontstaat veel blaasmuziek. Deze is nog vaak in de vorm van een suite (serie dansmuziekjes).
Stijlkenmerken	Heldere, overzichtelijke muziek. Schoonheid door eenvoud. Dynamiek van het crescendo en decrescendo wordt nu overheersend.

Romantiek 1815 - 1920

Tijdgeest	In zeker zin gaat het gevoelsleven weer terug naar de Barok. De gevoelens van de mens moeten in muziek uitgedrukt worden. (Voor sommigen geldt dat) de kunstenaar moet lijden om tot zijn grootste scheppingen te komen.
Componisten	Brahms, Schubert, Mahler, Bruckner, Verdi, Wagner, Chopin, Liszt, Tsjakowski, Saint-Saens.
Instrumenten	Nieuwe koperinstrumenten, Saxofoon, tuba. Het orkest kan steeds harder en ook het bereik van hoog en laag wordt groter. Strijkers krijgen nu stalen snaren ipv. darmsnaren. Ook zij kunnen nu harder spelen.
Structuren/technieken	De componist laat zich vooral leiden door wat in hem opkomt. De vormen van de klassieke tijd worden veelal wel als uitgangpunt genomen maar steeds minder strikt gevolgd. Het (kunst-)lied ontstaat. (Schubert en Schumann). Ook ontstaan er nieuwe dansen, bv. de wals en polonaise.
Stijlkenmerken	De vormen vervagen. De muziek is vaak niet meer in meerdere delen, maar doorgecomponeerd, dus zonder pauzes. De klankkleur van het orkest wordt heel bewust ingezet om de muziek nog meer indruk te laten maken (Mahler). Maar ook de amateur wordt niet vergeten. Er wordt heel veel voor kleine bezettingen gecomponeerd, de zogenaamde kamermuziek.

Moderne Tijd 1900 - ?

Tijdgeest	De kunstenaar trekt zich steeds minder aan van de smaak van het publiek, hij ontwikkelt zijn eigen muzikale idioom. Vooral de snelle opkomst van de techniek doet sommige componisten een geheel nieuw muziek-idioom ontwikkelen. De 'sound' kan nu ook 'gecomponeerd' worden
Componisten	Debussy, Milhaud, Strawinsky, Satie, Schönberg, Berg en Gershwin
Instrumenten	Nieuw zijn de elektronische muziekinstrumenten en later hulpmiddelen als bandrecorder, geluidsvervormers, synthesizers, computertechniek.
Structuren/technieken	Nieuwe toonladders ontstaan, impressionisme, expressionisme, polytonaliteit en zelfs a-tonaliteit. De componisten proberen van alles uit.
Stijlkenmerken	Impressionisme: moment/sfeeropname Expressionisme: zeer persoonlijke uitdrukking van gevoelens, vaak in a-tonaliteit en constructiemuziek. (12-toons techniek) Laat-romantiek: Eigenlijk ouderwets, maar nog steeds populair. Experimenten met elektronica: In hoeverre kun je elektronica inzetten om muziek te laten klinken

Beknopte Muziekgeschiedenis

1. Vroege middeleeuwen (600 - 1000)

Vanuit allerlei muziektradities (bv. Griekse, Joodse en Arabische stijlen) ontstaan een kerkmuziekstijl die we het 'Gregoriaans' noemen, naar Paus Gregorius de Grote die omstreeks 800 probeerde eenheid te brengen in de kerkmuziek. Het is vloeiende, eenstemmige muziek met Latijnse teksten. Door de bemoeienis van deze paus zong men overal in Europa op dezelfde dag de zelfde muziekstukken. Bij elke dag en elk feest hoorde bepaalde muziek. Waar je ook naar de kerk ging, overal wist je precies wat er gezongen werd. Na 1600 verdween deze muziekstijl grotendeels, maar niet helemaal. Na 1900 werd Gregoriaans weer 'retro' en werd het overal weer ingevoerd. Na 1960 verdween het Gregoriaans weer naar de achtergrond, de volkstaal werd toen overheersend. Maar nog steeds zijn er, ook in Nederland, veel koren die deze muziek zingen.

In de volksmuziek waren er troubadours en minstrelles, rondreizende muzikanten die optraden in kroegen en aan de hoven. Er waren zelfs vorsten die zich als troubadour bekend waren (bv. Theobald I van Navarra, kruisvaarder, diplomaat en troubadour). Een van de beroemdste troubadours was Adam de la Halle.

2. Late middeleeuwen (1000 - 1400)

Rond het jaar 1000 vindt er een revolutie plaats. Vanuit stipjes en streepjes boven de noten ontstaat een notenschrift. Veel ingewikkelder dan tegenwoordig, maar vanaf nu wordt muziek vastgelegd (waaronder het Gregoriaans). Eerst met notenbalk met maar een lijn, maar dat werden er al snel vier. Notensystemen zagen er nog heel anders uit dan tegenwoordig en ook de maatsoort werd heel anders gebruikt dan tegenwoordig. Hoofdgedachte was dat noten bij voorkeur in 3-en werden verdeeld en niet in 2-en. In 2-en kon ook, maar dat was een 'imperfecte' verdeling.

Een andere nieuwe ontwikkeling was de meerstemmigheid. Eerst een schuchtere parallelle stem, maar al gauw ging die een eigen leven leiden en werd hij een zelfstandige melodie. Rond 1200 klonken al de eerste 3-stemmige stukken van Leotinus in de kerk van de Notre-Dame van Parijs. Zijn opvolger Perotinus componeerde 4-stemmige organa (mv. van organum). Mensen reisden van ver naar Parijs om deze 'nieuwe' muziek te kunnen beluisteren. Dan gaat het snel, ook in de wereldlijke muziek wordt meerstemmigheid de regel. Kroonstuk was het 'motetus' (van het Franse 'mot', woord). Dit waren 3- tot 4-stemmige vocale muziekstukken waarin elke stem zijn eigen maatsoort en ritme had, zijn eigen tekst en (soms) zijn eigen taal. Voor hedendaagse professionele zangers nog altijd een uitdaging, waren ze toen bedoeld voor de geoefende amateur!

Muziekvoorbeelden op Youtube:

Gregoriaans: <https://www.youtube.com/watch?v=fHI6vWXSgGgA>

Vanaf de vijfde eeuw ontwikkelt zich in de kerk een éénstemmige manier van zingen op Latijnse teksten. In Europa ontwikkelen zich al snel verschillende stijlen, maar na het jaar 800 worden al die stijlen 'gemixt' en ontstaat een eenheid van muziek en teksten zodat er nu in Europa in all kerken de zelfde liederen klinken. We noemen die muziek het 'Gregoriaans', naar Paus Gregorius de Grote di volgens de verhalen deze eenwording in gang heeft gezet.

Adam de la Halle: <https://www.youtube.com/watch?v=UCIx07t14jw>

(Arras, circa 1237 — Napels, circa 1288), ook Adam le Bossu genoemd, was een Franse trouvère en middeleeuws componist van het Jeu de Robin et Marion. Wat bekend is over de la Halles persoonlijke leven, is dat hij de zoon was van een burger van Arras, Henri, en dat hij aanvankelijk priester zou worden. Hij is in plaats daarvan echter getrouwd en studeerde voor maître es arts, de artes liberales of kunstwetenschappen, in Parijs. Zijn beschermheer was graaf Robert II van Artesië. Het zangspel Le Jeu de Robin et Marion (zie de link)), zijn beroemdste werk, componeerde hij in opdracht van zijn beschermheer; het wordt wel de allereerste voorloper van de opera genoemd. Het is opmerkelijk hoeveel werk ondubbelzinnig aan hem kan worden toegeschreven: normaliter zijn componisten uit die periode voor de overgrote meerderheid anoniem. Er zijn echter tientallen werken van hem bewaard, waaronder 36 chansons, 11 motetten en een onvoltooid episch gedicht.

Organum: <https://www.youtube.com/watch?v=ngCRm7uLirA>

Leoninus: <https://www.youtube.com/watch?v=lyzf1gBzXfl>

Perotinus: <https://www.youtube.com/watch?v=Ei4XsvrbTPM>

Een organum is een middeleeuwse vorm van meerstemmige zang van de negende tot de dertiende eeuw. De vroegste geschreven vorm ervan treft men aan in de verhandeling Musica enchiriadis ('Muzikaal handboek') die dateert uit ca. 900. De eerste meerstemmige stukken die in de Middeleeuwen tot ontwikkeling kwamen noemt men organa. Er zijn vier soorten te onderscheiden: Parallel organum, zwevend organum, melismatisch organum en vrij organum
Als componisten van organum zijn uit de twaalfde en dertiende eeuw vooral Leoninus en Perotinus bekend. Zij werkten aan de Notre-Dame van Parijs. Het organum is karakteristiek voor de zogeheten Notre Dame-stijl. Muziekstukken met organum zijn overgeleverd in een vrij klein aantal middeleeuwse handschriften.

Motetus: <https://www.youtube.com/watch?v=vJbgL80-Hq0>

Een motetus was een gecompliceerd zangstuk voor 3 of 4 stemmen. Elke stem had zijn eigen maatsoort en ritmiek, vaak ook een andere tekst en soms ook nog eens in een andere taal. Let bij dit voorbeeld eens op de ontbrekende maatsoort.

3. De renaissance (1400 - 1600)

De renaissance is de tijd waarin de meestemigheid zich steeds meer ontwikkeld. Allerlei ingewikkelde vormen van canons werden bedacht en gecomponeerd. In de wereldlijke muziek blijft de vorm klein: Chansons en liederen. In de kerkmuziek worden de vormen vooral steeds groter en ingewikkelder. Rond 1400 wordt de eerste complete mis gecomponeerd door Guillaume de Machaut: de 'Messe de Notre-Dame'. In deze tijd komen vrijwel alle beroemde componisten/zangers uit de Lage Landen, zeg maar het gebied tussen Parijs en Den Bosch. Noord-Nederland stelde toen nog niet zo veel voor.

Voor de missen waren, vergelijkbaar met de gotische kathedralen, echte ingewikkelde constructies. Allerlei canon-technieken werden ingezet. Natuurlijk de gewone canon-techniek zoals we die van het 'Vader Jacob' kennen, maar ook veel ingewikkeldere vormen. Zoals de kreeft-canon waarbij de tweede stem ontstond door de eerste stem van achter naar voren te zingen. Een ander vorm was de spiegel-canon waarbij de tweede stem juist ontstond door alle sprongen in de melodie om te keren (een terts omhoog wordt een terts omlaag, enz.). Andere missen ontstonden rond een bekend liedje, bv. de 'Messa 'L' homme armée'. (zelfs bekende liefdesliedjes, mits met een mooie melodie, werden door de componisten voor hun missen gebruikt.)

Aan het eind van de renaissance wordt er vooral in de wereldlijke muziek steeds meer gesleuteld aan de samenklanken om het woord en de betekenis van de tekst te ondersteunen. Dissonanten en chromatiek worden heel bewust ingezet om bv. (liefdes-)verdriet ook in de muziek te laten klinken. In de kerkmuziek ontstaat er een trend om de missen steeds grootser te maken. In Italië ontstaan zo rond 1550 de meerkorigheid (In de San Marco in Venetië, geïnspireerd door de Nederlander Adriaan Willaert). In de kerk wordt gebruik gemaakt van een ruimtelijke opstelling van 2 en later zelfs 3 of 4 koren en/of blazersgroepen om het publiek te imponeren. Thomas Tallis componeerde, om zijn Italiaanse concurrent Lotti een hak te zetten, een 40-stemmig vocaal-gezongen 'Spem in alium'!

Rond 1550 zie je wel dat de Lage Landen hun belangrijk als centrum verliezen. De Nederlander Jan Pieter Sweelinck is de laatste grote Nederlander, maar woont dan al in Amsterdam. Duitsland, maar vooral Italië worden nu de belangrijkste centra voor de muziek. Italië ontdekt daar de monodie, een vorm van zingen waarbij de muziek vooral dient om de woorden extra uitdrukingskracht te geven. Dit leidt later tot het oratorium, maar, misschien nog belangrijker, tot de opera, een muzikaal toneeldrama waarbij alles om de emoties van de spelers draait.

Muziekvoorbeelden op Youtube:

Machaut: https://www.youtube.com/watch?v=11A4wqv8_wo (na 6 minuten)

Dit concert begint met een Introïtus van ongeveer 6 minuten, daarna begint de 'Messe de Nostre Dame'. Dit is de eerst bekende zetting van een complete katholieke mis. De katholieke eredienst maakt gebruik van een bepaalde opeenvolging van gezangen. De gezangen van elke mis bestaan uit een aantal vaste onderdelen (het 'ordinarium') en enkele onderdelen (het 'proprium') die veranderen al naar gelang het moment van het kerkelijk jaar. De vaste onderdelen zijn: het Kyrie, het Gloria, het Credo, het Sanctus en het Agnus Dei. In La Messe de Nostre Dame lijken de complexe zangpartijen van het Agnus Dei aan te sluiten bij de architectuur van de gotische kathedralen, die eveneens complex is. In het gebouw voegen herhaling, variatie, ritme en lijnenspel zich net als in La Messe de Nostre Dame zich samen tot een structurele eenheid. In vergelijking hiermee is de Romaanse architectuur eenvoudig en eenduidig en kan men hier een gelijkenis in zien met het Gregoriaans.

Machaut: <https://www.youtube.com/watch?v=tJS-HZWB3wE>

Dit is een vrolijk 'wereldlijk' lied en gaat over een mooie dame. De vorm is die van coupletlied met steeds een refrein. Ondanks de ouderdom van het lied, klinkt de muziek toch makkelijk toegankelijk en aanstekelijk. Let ook op de klank en de bouw van de gebruikte instrumenten.

Dufay: <https://www.youtube.com/watch?v=6mcxEtyEUw4>

(bij Beersel?, 5 augustus 1397? - Kamerijk, 27 november 1474) was een Vlaams componist uit de Bourgondische Nederlanden. Hij wordt als één van de grootste componisten van de 15e eeuw beschouwd in de Franco-Vlaamse Polyfonie waarvan hij, samen met Gilles Binchois, de eerste beroemde vertegenwoordiger is. De muziek die je hoort is een kerkelijk gezang. Je hoort steeds een gregoriaanse regel beantwoord door een 3-stemmige zetting. De muziek is vocaal (met de stem) omdat in die tijd alleen de stem mooi genoeg werd gevonden om te zingen voor God.

L'homme armee: <https://www.youtube.com/watch?v=ibSeyIbNGYA&list=RDibSeyIbNGYA#t=5>

De muziek die je nu hoort is gebaseerd op een soldatenliedje, 'L'homme armee'. Het was in die tijd een veel gebruikte praktijk om een bekend liedje te gebruiken om daar een kerkelijk gezang 'om heen' te componeren. Let ook nu weer op de zelfstandigheid van de stemmen.

Summer ist (canon): <https://www.youtube.com/watch?v=HoUBfYdd6Lw>

Deze canon is gevonden in de kافت van een boek. De 6-stemmige canon met 2 bas-melodiën is rond het jaar 1260 gecomponeerd en is gevonden in een Engelse bibliotheek.

Willaert: <https://www.youtube.com/watch?v=WYNzRQSusdA>

Adrian Willaert (c. 1490 – 7 December 1562) was een Vlaamse componist die uiteindelijk zou eindigen aan de San Marco-kerk in Venetië. Hij wordt beschouwd als de stichter van de Venetiaanse school. Hij is vooral belangrijk omdat hij de techniek van de meer-korigheid zou ontwikkelen. Deze compositietechniek zou uiteindelijk leiden tot de 40-stemmige composities van Lotti en Tallis.

Gabrieli: <https://www.youtube.com/watch?v=45udZI2KKao>

(1532/1533[1] – August 30, 1585) was een leerling van Willaert. Hij bouwde de meestemmenigheid van zijn leraar uit en gebruikte nu ook instrumenten (vooral blazers) in de kerk.

Allegri: <https://www.youtube.com/watch?v=2QfFtjmdZxE>

(c. 1582 – 7 February 1652) Hij werd beroemd door zijn 'Miserere mei' waarvan de bladmuziek steeds een n het zingen ervan in gesloten archieven werd opgeborgen zodat dit Miserere alleen in de Sixtijnse Kapel kon worden gehoord. Het verhaal gaat dat Mozart dit werk na het een 4-tal keren gehoord te hebben uit zijn hoofd opschreef!

Monteverdi: https://www.youtube.com/watch?v=ZKz5Zbl_9r8

Deze 'Vespro della Beata Vergine' (Mariavespers) behoren tot de grootste en mooiste werken die ooit gecomponeerd zijn. Het is een bonte mix van allerlei compositietechnieken, gebaseerd op de lofzangen aan Maria, moeder van God. Solo's wisselen elkaar af met grote koorwerken. Ook de blaas- en strijkinstrumenten eisen hun plaats. Monteverdi componeerde dit werk als een 'proeve van bekwaamheid' om te laten horen wat hij allemaal kon en welke stijlen hij allemaal beheerste. Met dit werk solliciteerde hij naar de functie van hofkapelmeester aan de San Pietro (Sint Pieter) in Rome. Hij kreeg de baan niet, maar wel een aanstelling in Venetië aan de San Marco-kathedraal dat daarmee toonaangevend in de muzikale wereld van die tijd werd.

Monteverdi: <https://www.youtube.com/watch?v=ZgGAKG2IM7I>

Een aangrijpende compositie over Ariadne die in de steek wordt gelaten door de man wiens leven ze kort daarvoor heeft gered en op wie ze verliefd is. In dit madrigaal zingt ze over haar verdriet en over de wreedheid van het leven: *Lasciate mi morire, laat me maar sterven....*

Let vooral op de wrange samenklanken (dissonanten) die Monteverdi gebruikt om haar verdriet in de muziek te laten klinken.

4. de Barok (1600 - 1750)

Aan het eind van de Renaissance gaat de muziek de tekst steeds meer ondersteunen en uitbeelden. Was deze trend eerst vooral in de wereldlijke muziek, spoedig zie je dat ook terug in de kerkmuziek. Vooral het lijden van Christus wordt nu graag in de muziek uitgebeeld. In de middeleeuwen werden verhalen in de Bijbel al graag uitgebeeld met zogenaamde 'wagenspelen', een huifkar werd gebruikt als toneelpodium. Nu werd de kerk als 'theater' gebruikt, het oratorium ontstond. Het oratorium is een verhaal dat helemaal muzikaal met zang en instrumenten werd gebracht. Het acteerwerk was echter zeer beperkt. Brugfiguur is Claudio Monteverdi die zowel kon componeren in de oude stijl als in de nieuwe stijl. Hij schreef missen in oude stijl, een Maria-vesper (een werk van ongeveer 2 uur), madrigalen waarbij de muziek in dienst stond van de uitbeelding van de tekst en natuurlijk de eerste opera's. De oratorium-vorm sloeg namelijk zo goed aan dat er al snel een wereldlijke vorm ontstond, de opera. Verhalen over oude helden uit de Romeinse en Griekse mythologie en geschiedenis werden als een muziekverhaal gebracht. Nieuw was dat er nu tijdens het zingen ook echt geacteerd moest worden, vooral door de solisten, maar soms ook door de koren.

Was in de Renaissance nog steeds vooral de menselijke stem het muzikale middel om muziek te laten horen, in de Barok eisen steeds meer instrumenten hun plek op. Orkestjes ontstaan en er wordt steeds meer geschreven voor allerlei bezettingen. De viool, tot dan toe een 'laag' instrument begint aan een opmars. De instrumentale werken worden ook steeds virtuozier. Vormen ontstaan waarbij een van de leden van het orkest mag laten horen wat hij kan, de virtuoze solist en het concert voor '... en orkest' ontstaat. Ook solistische werken voor allerlei instrumenten worden gecomponeerd, vaak door de solist zelf. Ook de instrumenten maakten daardoor een snelle ontwikkeling door omdat de eisen steeds hoger werden. De mooiste violen (en cello's) komen uit deze tijd: Amati, del Gesu, Stradivarius etc.

Naast de vele belangrijke componisten die heden ten dage nog steeds worden uitgevoerd (Handel, Telemann, Vivaldi, Purcell) is er een naam die we zeker moeten noemen. Vaak wordt de muziekgeschiedenis van de klassieke muziek ingedeeld in 2 periodes. De muziek vóór Bach en de muziek ná Bach. Johan Sebastian Bach (vrijwel alle leden van de familie Bach waren trouwens musicus, daarom ook zijn voornamen) wordt beschouwd als de vervolmaker van alle muzikale kunde van wat voor hem was, en als inspirator voor wat na hem kwam. Het opmerkelijke is dat die waardering pas ruim na zijn dood ontstond. In zijn eigen tijd waren zijn zonen als componisten al snel beroemder dan hij. Bach zelf was in zijn tijd vooral bekend als een geweldig improvisator op orgel en clavecimbel. Maar speel je nu viool dan ga je uiteindelijk zijn stukken voor viool-solo spelen, vooral zijn Chaconne wordt door violisten beschouwd als het 'non plus ultra' voor de viool. Cellisten spelen graag zijn solo-sonates. (Verschillende cellisten hebben die stukken niet eenmaal maar zelfs meerdere keren op CD opgenomen, zoals Anner Bijlsma). Pianisten spelen graag zijn 'Wohltemperiertes Clavier' hoewel dat eigenlijk bedoeld is voor clavecimbel. Organisten gaan dan weer voor zijn Passacaglia of andere orgelwerken. Zangers en koren zingen jaar in jaar uit zijn 2 Passionen en zijn H-moll-Messe. Zijn Mattheus-passion staat al jaren lang als nummer 1 in de 'klassieke top 1000'.

Luistervoorbeelden (zie volgende pagina)

Muziekvoorbeelden op Youtube:

Monteverdi: <https://www.youtube.com/watch?v=LUYpo-DzZs4>

Monteverdi was een componist die vele stijlen beheerste, de oude zowel als de nieuwe. Het ontstaan van de 'stilo recitativa' is vooral op zijn naam te schrijven. Een stijl waarbij een melodie, ondersteund door een eenvoudige begeleiding, de emotie van de tekst zo goed mogelijk moest uitdrukken. In deze compositie wordt een ridder uitgedaagd door een tegenstander tot een tweegevecht. De spanning wordt door de verteller/zanger dan ook steeds verder opgevoerd. Eerst de ontmoeting, het uitdagen van de ander en dan het gevecht. De onbekende tegenstander (met zijn vizier nog steeds gesloten) verliest en raakt dodelijk gewond. Tancredi vraagt om zijn naam om de andere ridders te vertellen met welke dappere ridder hij heeft gevochten. Dan blijkt hij een zij te zijn en wel de dame op wie hij verliefd is, maar dat was verboden omdat hij een christen was en zij een moslima (in harnas?). Uiteindelijk wordt haar ziel toch gered omdat Clorinde zich al stervend laat dopen zodat haar ziel toch kan opstijgen naar de hemel. Mocht je de vertaalde tekst erbij willen hebben, stuur dan een mailtje.

van Eyck: <https://www.youtube.com/watch?v=JcMDJ3QQtnE>

Jonkheer Jacob van Eyck (Heusden?, ca. 1590 - Utrecht, 26 maart 1657) werd waarschijnlijk in Heusden geboren als kind van adellijke ouders. Hij was al bij zijn geboorte blind. Hij ontwikkelde zich in Heusden als campanoloog (klokkendeskundige) en beiaardier. Heusden had één klein carillon, dat zich in de toren van het stadhuis bevond. Dankzij zijn kennis van klokken hebben beiaards nu hun specifieke klank. Daarnaast vermaakte hij 's zondags de mensen die in Utrecht het Janskerkhof bezochten met vrolijke blokfluitmuziek.

Biber: <https://www.youtube.com/watch?v=sgcR183f8gA>

Heinrich Ignaz Franz Biber von Bibern (12 augustus 1644 — Salzburg, 3 mei 1704) was een Oostenrijks componist en violist van Boheemse herkomst. Hij is vooral voor de ontwikkeling van het virtuoze vioolspel van groot belang geweest. Een passacaglia is een muziekstuk gebaseerd op een zich steeds herhalende baslijn waarboven steeds nieuw melodiën worden klinken

Vivaldi: <https://www.youtube.com/watch?v=zzE-kVadtNw>

Antonio Lucio Vivaldi (Venetië, 4 maart 1678 – Wenen, 28 juli 1741) ook wel 'il prete rosso' genoemd, vanwege zijn rode haar, was een Italiaanse meesterviolist, priester en componist. Hij is vooral bekend van de 'vier jaargetijden', een cyclus van vier vioolconcerten. Vivaldi werd violist in een meisjesweeshuis in Venetië, het Pio Ospedale della Pietà. De musicerende wezen stegen snel in aanzien, ook in het buitenland. Omdat meisjes eigenlijk geen muziek mochten spelen, gaven zij concerten van achter een doek. Voor hen schreef Vivaldi de meeste van zijn concerten, cantates en gewijde muziek. In 1705 werd de eerste verzameling (raccolta) van zijn werk gepubliceerd en er zouden er nog vele volgen. Als hij niet op een van zijn vele reizen was, vervulde Vivaldi verschillende taken in het weeshuis. In 1713 kreeg hij de verantwoordelijkheid voor alle muzikale activiteiten in het instituut. Hij overleed in 1741 op 63-jarige leeftijd. Vivaldi schreef ontzettend veel, nog steeds worden er in bibliotheken werken van hem teruggevonden.

Handel: https://www.youtube.com/watch?v=C3TUWU_yg4s

George, Friedrich Händel (23 februari 1685 – Londen, 14 april 1759) was een Duitse componist en collega van Bach en Telemann. Hij verhuisde al op jonge leeftijd naar Engeland en componeerde daar o.a. het oratorium de 'Messiah', dat oorspronkelijk geen echt succes was, maar nu tot een van de meest uitgevoerde klassieke werken behoort. Het 'Halleluia' daaruit kent nu nog steeds bijna iedereen.

Charpentier: https://www.youtube.com/watch?v=jcFr_8qQXas

Marc-Antoine Charpentier (Parijs, 1643 - aldaar, 24 februari 1704) was een Frans componist. Het muziekstuk dat je hoort is later de tune van de Eurovisie-uitzendingen geworden. Voor de stijkers: Let eens op de strijkstok. Voor de trompettisten: Let eens op de ventielen....

Purcell: <https://www.youtube.com/watch?v=H3wAarmPYKU>

Henry Purcell (circa 1659 - Londen, 21 november 1695) was in zijn tijd de belangrijkste Engelse musicus. Hij schreef onder andere muziek bij 'Masks', toneelstukken met tussendoor veel zang en instrumentaal spel. Het muziekstuk dat je nu hoort is alweer een zelfmoord, nu van Dido. Ook deze is, net als Ariadne in de steek gelaten door haar geliefde. En ook zij pleegt daarop zelfmoord en wel door de brandstapel. Dit muziekstuk is gebaseerd op een 'ground', dat wil zeggen, een steeds nieuwe melodie boven herhalende baslijn.

Bach: <https://www.youtube.com/watch?v=SrZPIbIbYag>

De muziekgeschiedenis wordt vaak ingedeeld in de muziek vóór en ná Johann Sebastiaan Bach (1685 - 1750). Hij beheerste alle muzikale vormen en technieken van wat voor hem kwam. Verder was hij harmonisch zijn tijd ver vooruit. Niet alleen was hij componist, maar ook een groot vertolker op viool, clevecimbel, luit, maar vooral op het orgel. Van Bach werd gezegd dat, als je hem alleen hoorde en niet zag, men zei 'dass ist der Teufel, oder es muss Bach sein'. Toch werd hij in zijn tijd al voor ouderwets versleten (te ingewikkelde muziek) en waren zijn zonen al snel beroemder dan hij. Alleen door collega's werd hij zeer hoog gewaardeerd om zijn ongelooflijke kunde. Bach beschouwde zich zelf als een 'goed vakman' en vond dat hij, 'Is zeer gelovig' alles aan God te danken had en aan 'tüchtiges Arbeit'. 's Morgens om 6 uur zat hij al op het orgel te oefenen terwijl zijn zonen op de blaasbalgen van het orgel traptten. Het muziekstuk dat je hoort is een Chaconne voor viool-solo. Een chaconne is, net als een passacaglia een steeds weer nieuwe melodie boven een vaste baslijn. Bach heeft dat hier wat aangepast en gebruikt nu een harmonisch schema van 8 maten. Door zijn virtuoso gebruik van de mogelijkheden van de viool lijkt het soms alsof er een strijkkwartet aan het spelen is.

Bach: <https://www.youtube.com/watch?v=jm1os4VzTgA>

In Nederland is zijn Mattheus-Passion wel zijn bekendste werk te noemen. Elk jaar kun je overal in het land naar dit werk beluisteren. Er zijn jaren dat er in de week voor Pasen zo'n 150 uitvoeringen door allerlei koren en orkesten worden uitgevoerd! Het onderwerp is het lijden van Christus en zijn kruisiging. Let eens op de leeftijd van de uitvoerenden...

Bach: <https://www.youtube.com/watch?v=le52xH8V2L4>

Dit is een geweldig voorbeeld van de kunde van Bach op het kerkorgel. Een organist speelt met 'hoofd, handen en voeten'. Ooit was Bach zijn voetenspel op de orgelpedalen aan het oefenen toen een toehoorder, een vorst die had gehoord van Bach's ongeëvenaarde vaardigheid op het orgel, uitriep: 'Als hij dit alleen al met zijn voeten kan, wat betekend dat voor zijn vingers!' en hem na afloop als waardering zijn gouden ring gaf. In dit stuk is de onderste notenbalk voor het voetenspel...
Luister naar de eerste 8 maten. Op deze basmelodie, gespeeld met de voeten, fantaseert Bach er lustig op los om daarna te eindigen met een grote 'fuga'. Een fuga* is een meerstemmig muziekstuk waarin een thema, 'dux' wordt geëxposeerd dat daarna steeds opnieuw wordt ingezet en beantwoord wordt door een tegenthema, de 'comes' in een andere toonsoort. (dux = leider, comes = metgezel).
Bach is onbetwisbaar de meester van deze vorm van componeren. Probeer eens of je tijdens het luisteren steeds weer opnieuw in allerlei liggingen (hoog en laag) het thema (die eerste 8 maten dus) kunt horen.

Bach: <https://www.youtube.com/watch?v=iSXj48lkFew>

Dit werk werd door Bach gecomponeerd voor een vorst die erg veel moeite had om in slaap te komen. Zijn leerling Goldberg, die bij die vorst in dienst was, vroeg aan Bach of die voor wat moois kon componeren dat hij dan voor kon spelen. Bach gebruikte een bekende melodie en bedacht daar allerlei variaties op. Let eens op het originele handschrift van Bach (of zijn zijn vrouw, dat leek heel erg op dat van Bach) en luister eens naar alle versieringen die op het clavecimel gebruikt worden. In dit stuk verwerkt hij allerlei compositietechnieken op een harmonisch schema. (zie wikipedia)

*https://www.youtube.com/watch?annotation_id=annotation_2737394163&feature=iv&src_vid=95gLT7NzHAM&v=vAFETgpt9PA

Klassieke Tijd (1775 - 1815)

Al tijdens het leven van Bach veranderde er weer veel in de muziekmode. Aan het eind van Bach's leven was hij al ouderwets. De Barok werd opgevolgd door het Rococo, een stijl waarbij vooral het eigen gevoel uitgedrukt moest worden. Vooral Bach's zonen waren in die tijd beroemd, veel beroemder dan hun vader. Het Rococo was een korte overgangstijd naar de periode die we de klassiek periode noemen. Wenen, woonplaats van de Habsburgse keizer, werd nu de muzikale hoofdstad van Europa. De eerste belangrijke figuur was Joseph Haydn. Een man die al snel beroemd werd in heel Europa en dat tot aan zijn dood bleef (Hij werd 87!). Zelfs in zijn laatste jaren vierde hij overal triomfen met nieuw gecomponeerde muziek. Zijn stijl werd bepalend voor deze tijd. Helder, met duidelijke overzichtelijke melodie-lijnen en een vaste vorm. Mozart noemde hem altijd Papa Haydn en vond hem zijn grote voorbeeld. Vooral in deze tijd kreeg het symfonie-orkest steeds meer een vaste vorm, nog niet zo groot als later, maar wel met een vaste groep strijkers en blazers.

Mozart werd gezien als de grote opvolger van Haydn. Net als Haydn blonk hij uit op alle gebieden van de muziek, hij componeerde net zo makkelijk voor een piano of voor een orkest, voor strijkers of voor blazers, voor instrumenten of voor zangers. Ook zijn opera's behoren nog steeds tot het meest bekende klassieke repertoire.

De klassieke tijd wordt afgesloten door Ludwig van Beethoven. Van hem zijn vooral zijn symfoniën bekend. Zijn tijdgenoten waren bij de premiere vaak geschokt door zijn gedurfde componeerstijl. Helemaal niet volgens de modellen van Haydn en Mozart! Vooral de emotionele lading in zijn muziek was voor veel mensen reden om voor of tegen zijn muziek te zijn. Ook Beethoven componeerde voor van alles en iedereen. Hij beschouwde zijn pianosonates als het 'Nieuwe Testament', als opvolging van het "Wohltemperierte Clavier" van Bach dat hij beschouwde als het 'Oude Testament'.

Beethoven was een overgangsfiguur, die zeker in zijn laatste muziek eigenlijk al in de volgende periode zat, namelijk de Romantiek.

Luistervoorbeelden:

Haydn: <https://www.youtube.com/watch?v=ASB6hFUat4g>

Een concert voor trompet en orkest. Hier gespeeld op een moderne trompet. In Haydn's tijd had de trompet nog geen ventielen. Haydn was in dienst als vaste componist en had een klein, maar goed, orkest tot zijn beschikking. Alles moest net worden ingestudeerd en worden gespeeld terwijl de adel gezellig aan het eten of kletsen was. De muziek mocht niet al te opdringerig worden!

De lijnen van de muziek zijn helder en duidelijk en de vorm van het concert, vlot, langzaam en daarna nog een snel deel was aan iedereen bekend. Dit trompetconcert is dan ook een mooi voorbeeld van de klassieke stijl.

Haydn: https://www.youtube.com/watch?v=gT9lgHMGeVE&index=11&list=PL6zi6-KJDvZAKafvmw4kL3HR2_L0_q0pw

Dit concert, symfonie met de paukenroffel genoemd, is geschreven toen Haydn met pensioen was. Dit werk werd voor het eerst uitgevoerd in London. Ook buiten zijn land (Oostenrijk) was Haydn een gevierd componist. Ook hier vind je weer de heldere lijnen en klare melodiën

Mozart: https://www.youtube.com/watch?v=FBVITUka_30

Mozart: https://www.youtube.com/watch?v=LBjDdKdq_tQ!

Mozart: https://www.youtube.com/watch?v=dK1_vm0FMAU

Beethoven: https://www.youtube.com/watch?v=_4IRMYuE1hl

Beethoven: <https://www.youtube.com/watch?v=iUDUmWaus3Q>

Romantiek (1815 - 1900)

De heldere lijnen en strakke vormgeving van de muziek wordt meer en meer losgelaten om het gevoel duidelijker tot uitdrukking te kunnen brengen. De componist vindt het tot uitdrukking brengen van zijn eigen gevoelens meer en meer belangrijker dan de smaak van het publiek. Een van de grootste componisten van die tijd, Franz Schubert, stierf op 31-jarige leeftijd, zo arm als een kerkrat. Desondanks liet hij een omvangrijk oeuvre na, van zo'n 600 liederen, symfoniën, kamerverken, etc. Een tijdgenoot van hem Robert Schuman werd 46 jaar oud en stierf aan een longontsteking na een sprong in de Rijn (zelfmoordpoging). Ook Schumann schreef een groot aantal liederen, maar daarnaast vooral pianowerken voor zijn vrouw, Clara Wieck.

Een tijdgenoot van hem, Johannes Brahms, stond ondanks zijn romantische inslag, nog met een been in de klassieke tijd. Hij vond dat die tijd hem nog steeds voldoende uitdaging en mogelijkheden bood. Giuseppe Verdi en Richard Wagner dachten daar heel anders over. Beiden zijn vooral bekend geworden als opera-componisten. Wagner's onderwerpen waren vooral de oudgermaanse mythen en sagen en zijn opera's waren echt avondvullend ('Die Ring des Nibelungen' is zelfs 4 avonden lang!) Verdi daarentegen hield het meer bij thema's die 'in' waren in Italië. Liepen de klassieke opera's meestal nog goed af, in deze tijd sterven de hoofdrolspelers meestal. De mensen liepen noal eens snikkend naar huis. Wagner bedacht daarbij het 'Leitmotiv', een muzikaal idee dat hoort bij een hoofdpersoon. Dit idee wordt nog altijd gebruikt in de filmmuziek. Tjaikovsky is de bekendste Russische componist in de Romantiek. Vooral zijn symfoniën hebben een uitgesproken emotionele lading. Maar vooral zijn balletmuziek is nog steeds een voorbeeld voor anderen.

In Frankrijk vinden we Berlioz (Symfonie fantastique) en Ravel (Bolero) als componisten van het grote werk. Chopin is de man van de piano, zijn walsen en andere pianocomposities worden nog altijd door veel pianisten met liefde uitgevoerd.

In Duitsland zijn Mahler en Bruckner de componisten die de dienst uitmaken op symfonisch gebied. Hun symfoniën zijn grootser dan ooit. Mahler schreef bv. een 'Sinfonie der Tausend'. Het orkest werd navenant ook steeds groter met steeds meer verschillende instrumenten.

Als laatste moet hier het opkomende virtuozenendom worden genoemd. Virtuozen reisden rond om triomfen te vieren. Liszt (piano) en Paganini (viool) zijn de 2 bekendste van deze musici, die overigens zelf ook meer dan verdienstelijke componisten waren.

Luistervoorbeelden:

Schubert: <https://www.youtube.com/watch?v=jwfWtlrFkDU>

Schumann: <https://www.youtube.com/watch?v=9RSNBXk1xx4>

Brahms: <https://www.youtube.com/watch?v=SSc97dhJDk8>

Wagner: <https://www.youtube.com/watch?v=P73Z6291Pt8>

Verdi: <https://www.youtube.com/watch?v=xCFEk6Y8TmM>

Tsjaikovski: <https://www.youtube.com/watch?v=9cNQFB0TDfY>

Berlioz: https://www.youtube.com/watch?v=83N_FuMadog

Ravel: <https://www.youtube.com/watch?v=dZDiaRZy0Ak>

Mahler: <https://www.youtube.com/watch?v=WVsLCzSK7Rs>

Liszt: <https://www.youtube.com/watch?v=7nVmFISV1ok>

Paganini: https://www.youtube.com/watch?v=gpnlrE7_1YA

Rachmaninov: <https://www.youtube.com/watch?v=HvKTPDg0IW0>

Moderne Tijd (1900 - ?)

Na 1900 gaan componisten steeds meer hun eigen ideeën volgen. Voor hun inkomen blijft natuurlijk het succes van hun composities belangrijk, maar een aantal componisten wil af van een 'voorgescreven' manier van componeren. Er is een stroming die op de 'oude' manier blijft componeren. Er is ook een stroming die af wil van de 'ge-ijkte' manier van harmoniseren en melodie-vorming. Ook moest volgens hen de muziek minder 'klassiek' worden. Gecomponeerd voor een bepaalde gelegenheid was genoeg (Dada). Eric Satie is zo'n componist. In het algemeen kan worden gezegd dat waar de muziek van voor 1900 nog vaak terugviel op algemeen bekende liedjes en wijsjes de nieuwe muziek dat allemaal loslaat. Het resultaat werd uiteindelijk (vaak tegen de bedoeling in) heel elitair. Waar vroeger bijna iedereen wel eens naar een "klassiek" concert ging (die term werd in die tijd nog niet gebruikt) wordt 'klassiek' steeds meer een zaak van de adel en de geëde burgerij.

Strawinsky was een Russische componist die alles geprobeerd heeft. Zijn ballet de 'Vuurvogel' is laatromantisch. Zijn ballet 'Le sacre du printemps' (de première eindigde in een vechtpartij) laat af veel van de oude componeermanier los. Later heeft hij ook gecomponeerd in de zogenaamde 12-toonsmuziek (bedacht door Arnold Schönberg die zelf ook zo'n ontwikkeling doormaakte).

De Franse musici componeerden vooral in een impressionistische stijl. Niet de vorm maar het gevoel was bepalend voor de compositie. De vormen zoals die ontstonden in de Klassieke tijd raken steeds verder op de achtergrond. Componisten die in deze stijl componeren zijn bv. Debussy, Milhoid en Poulenc, en Berg.

Arnold Schönberg bedenkt een helemaal andere manier van componeren, niet de harmonie of de functie van een noot (tonica, dominant of leidtoon) spelen een rol, maar alles is even belangrijk. De compositiestijl die daaruit voort vloeit is de 12-toonsmuziek (expressionisme). De regel is dat je eerst alle 12 tonen in een reeks (melodie) of cluster (akkoord) gebruikt moet hebben voordat je een toon weer opnieuw mag gebruiken. Allerlei componisten hebben min of meer met deze techniek geëxperimenteerd. Maar tegenwoordig is er geen componist die er nog mee werkt.

Naast de klassieke muziek ontstaan er allerlei andere soorten muziek waarvan de belangrijkste stijl de Jazz is. Ook 'klassieke' componisten zoals Ravel en George Gershwin hebben dankbaar gebruik gemaakt van nieuwe melodische en harmonische vondsten uit deze nieuwe stijl.

Rond 1955 ontstaat de Rock & Roll, een nieuw fenomeen, muziek speciaal voor de jeugd. Uit de R&R ontstaat dan rond 1960 weer de Popmuziek met Beatles en Rolling Stones als de belangrijkste eerste vertegenwoordigers.

Luistervoorbeelden:

Rachmaninov: <https://www.youtube.com/watch?v=oA0kXDMKiLg>

Satie: <https://www.youtube.com/watch?v=oA0kXDMKiLg>

Poulenc: <https://www.youtube.com/watch?v=quemnTLY3fE>

Schönberg: <https://www.youtube.com/watch?v=5V3791Nb99E>

Strawinsky: <https://www.youtube.com/watch?v=FvJGBIghJv0>

Strawinsky: <https://www.youtube.com/watch?v=FFPjFjUonX8>

Gershwin: <https://www.youtube.com/watch?v=eFHdRkeEnpM>

Stockhausen: <https://www.youtube.com/watch?v=nffOJXcJCDg>